

JOAQUIM BOTET I SISÓ (Girona, 1846 - Girona, 1917): HISTÒRIA I CATALANISME*

JOAQUIM NADAL I FARRERAS

Universitat de Girona i Institut Català de Recerca en Patrimoni Cultural

Resum

Presentem el perfil d'un personatge que es va significar com a precursor del catalanisme polític i com a historiador. Botet va fer compatible el seu compromís catalanista amb un pragmatisme electoral que el va portar a participar en les eleccions del sistema de la Restauració. Fundador del *Centre Catalanista de Gerona y sa comarca*, va dirigir el seu òrgan *Lo Geronès*, es va anticipar en la definició de la nacionalitat catalana i va participar de *La Jove Catalunya* i *La Unió Catalanista*. Des de 1906 va abandonar l'activitat política i es va concentrar en una obra d'historiador, arqueòleg i numismàtic que havia començat el 1875 (Empúries) i va excel·lir amb el premi Martorell de l'IEC (1907) pel seu estudi de les monedes catalanes.

Paraules clau

Girona, Empúries, Catalanisme, "Jove Catalunya", "Unió Catalanista", "Lo Geronès", "La Renaixensa".

Abstract

This is the profile of a significant forerunner to political Catalan nationalism and historian. Botet was able to combine his commitment to Catalan nationalism with an electoral pragmatism that led to his participation in the elections of the Bourbon Restoration in Spain. He founded the Centre Catalanista de Gerona y sa comarca, and edited its weekly magazine, Lo Geronès, anticipated the definition of Catalan nationality and took part in La Jove Catalunya and Unió Catalanista. In 1906 he abandoned politics and thereafter concentrated on the historical, archaeological and numismatic work that he had begun in 1875 (Empúries). In 1907 he received the Martorell Award of the Institut d'Estudis Catalans (IEC) for his study of Catalan coins.

Key words

Girona, Empúries, Catalanism, Jove Catalunya, Unió Catalanista, Lo Geronès, La Renaixensa.

* Aquest article és la transcripció corregida de la conferència que vaig donar a la Biblioteca Carles Rahola en el cicle dedicat a Joaquim Botet i Sisó i organitzat per l'Institut d'Estudis Gironins el 17 de novembre de 2016: "Joaquim Botet i Sisó: Història i Catalanisme". Malgrat les correccions, hi he volgut mantenir el to expositiu.

Aquest treball s'ha realitzat en el marc del Grup de Recerca en Patrimoni Cultural de Catalunya. Grup de recerca preconsolidat (2017 SGR835). CERCA Programme/Generalitat de Catalunya.

orcid.org/0000-0002-8589-7691

JOAQUIM BOTET I SISÓ (GIRONA 1846- GIRONA, 1917):
HISTÒRIA I CATALANISME

Joaquim Botet i Sisó: Visió general i precisions biogràfiques

L'any 1906 la revista *Armonia* en el seu número XVIII, del 15 d'abril¹, va publicar una semblança del nostre personatge que signava Joaquim Riera i Bertran, íntim amic de Botet i d'una trajectòria política semblant a *La Jove Catalunya* i *La Unió Catalanista*. Riera i Bertran ja subratllava la doble dimensió d'historiador-arqueòleg-numismàtic i la de polític amb una afirmació que després amb altres paraules han repetit Josep Clara, Lluís M. de Puig, Ramon Alberch i Josep Quer i, amb gran profusió de coneixements, Miquel Crusafont i Sabater. Crusafont d'entre tots els esmentats ha esdevingut el principal editor d'obres de Joaquim Botet i Sisó, el principal expert en la seva obra numismàtica i el millor coneixedor de les raconades de la biografia del nostre personatge. Tornem a Riera i Bertran: "...ningú, absolutament ningú pot negar a en Botet i Sisó'l dictat de verdader precursor, de primerenx vident, d'impulsor amatinat d'aqueix gran moviment de restauració, de regeneració, de valenta y justa y muntiplicada reivindicació catalanista, que ha anat agegantant-se y que ara talment enfonza tot lo artificiós pera solidar tot lo natural de nostra Pàtria". I un paràgraf més avall segueix Riera: "Gran y honrosíssim és, donchs el primer mèrit d'en Botet baix el referit aspecte: per sa vàlua y per sa prosperitat. Ho és, com en l'ordre polítich en el de sas especials y prioritat aptituts d'arqueòlech, la primera victòria conseguida per ell ab sa magistral monografia sobre *Empurias*. No devia ell tenir ni una vintena d'anys quen la Real Academia de la Historia li premià ab valios premi, la precitada monografia...". Aquest article de Joaquim Riera i Bertran va ser reproduït per *Lo Geronès, periòdich catalanista de avisos y notícies*² (fundat justament per Joaquim Botet i Sisó), el dissabte 28 d'abril de 1906.

El número d'*Armonia* que acabem d'esmentar va sortir l'any de la Solidaritat Catalana; l'any que marca el final de l'activisme polític de Joaquim Botet i Sisó i l'any de la gran arrencada de la seva etapa més fructífera com

¹ *Armonia, Revista literaria-illustrada-mensual-bilingüe*. Redacció Calle de la Cort-Real, 14, 3º, 1a. Año II, Num XVIII, Girona XV de abril de MCMVI, "En Joaquim Botet y Sisó" per Joaquim Riera y Bertran, amb una fotografia poc coneguda de Botet a la portada.

² *Lo Geronès. Periòdich catalanista de avisos y notícies*. Redacció i administració, Plassa Independencia, 16. Dimarts, 28 de abril de 1906, Any XIII, Núm 574. "En Joaquim Botet y Sisó" signat Joaquim Riera y Bertran, p.1 i 2, Amb l'anotació final : (De Armonia).

a historiador. Convé però recordar que aquesta inclinació historiogràfica ja li venia de lluny i que la seva monografia sobre l'antiga ciutat d'Emporion és d'una data de publicació tan reculada com 1879³.

Armonia conté dues altres novetats poc divulgades. D'una banda una fotografia de D. Joaquim Botet i Sisó, en aquest cas sense el famós quepis que el caracteritzaria pràcticament tota la seva vida. I en segon lloc, més desapercebut, un text del mateix Botet: "Proyectos (Gerunda)"⁴ del que m'ha semblat pertinent de reproduir-ne un fragment una mica llarg però especialment significatiu alhora i que conté el propòsit no acabat de satisfer del tot de fer una Història de Girona:

"Si benèvolos llegidors; havia tengut lo projecte, millor diré la pretensió d'escriure una història de Gerona, de la ciutat estimada ahont vaig naxer, però una història de debo, que no consistís en resumir o relatar la intervenció de la ciutat en los fets de ressonància de que parlen les històries sinó en la relació fidel de sos propis fets y vicissituts. Havia de ser si així's pot dir, una biografia de la ciutat, tant de sa vida íntima o interna com de sa vida externa. Lo lector havia d'assistir a sa naxensa, allà en los temps dels quins no'n sabres la història, en que gents que encara no's servien del metall, bastiren ab roques sense desbatar una muralla pera cloure un recinte ahont refugiarse de sos enemichs, deixant escampadeas ensà i enllà eynes y armes de pedra que ab panys de mur, drets encara, són pera la posteritat testimonis de llur estada: havia d'escoltar les faules dels Geryons pera esbrinar si en elles hi ha res de recort tradicional que puga aclarar les ombres qu' envolten aquella etat llunyana y consultar y discutir lo que s'ha dit sobre'l nom de la ciutat y la seva significació: l'havia de veure com una de les fortaleces de la regió ausetana, rebent la influencia de la cultura grega que li arribava de la vehina costa emporitana, muntada a cavall sobre un dels més vells camins qu'ha vist pasar en tot temps les onades de pobles y rasses de mitjorn a tramontana y de tramontana a mitjorn; l'havia de contemplar cenyint-se de més ampla

³ JOAQUIM BOTET Y SISÓ: *Noticia histórica y arqueológica de la antigua ciudad de Emporion*, premiada por la Real Academia de la Historia en el concurso de 1875. Madrid, Imprenta de Alejandro Gómez Fuentesnebro, 1879. Amb motiu d'una edició facsímil d'aquesta obra vaig escriure una aproximació biogràfica a NADAL I FARRERAS, JOAQUIM: "Joaquim Botet i Sisó (Girona, 2-XII-1846 / 27-I-1917)", Nota introductòria a BOTET I SISÓ, Joaquim: *Noticia histórica y arqueológica de la antigua ciudad de Emporion*, Barcelona, Consorci d'Empúries, 1979.

⁴ *Armonia*, *Revista literaria-ilustrada-mensual-bilingüe*. Redacció Calle de la Cort-Real, 14, 3º, 1a. Año II, Num XVIII, Gerona XV de abril de MCMVI, p. 3 i 4 (tot i que els exemplars són sense pagar).

corona de murs d'esquadrats carreus, baxar pera acostar-se a la plana, gosar sots lo poder de Roma dels drets de ciutat llatina y convertida d'*oppidum* en *civitas*, ornar portals, axecar estàtues als emperadors, edificar en lo pla sos potentats luxoses villas, solades de rics mosaichs, y sumptuosos sepulcres, y veurer joyosa a fills seus honorats ab estàtues pel vol de tota la provincia Citerior: havia de seguir la predicació dels apòstols y de la fe cristiana, horroritsarse amb les crudeltats de Rufi, que no privan la propagació de la doctriya (sic) nova entre tots los estaments; veurela convertida en Seu episcopal y deixar en sos sepulcres esculpturats de marbre Blanch mostra de la seva pietat: havia de presenciar la arribada de sapats guerrers que's queden com a nous senyors, les reunions de Bisbes y dignitats eclesiàstiques y l'encunyació de monedas d'or portant lo seu nom, sentint ja de prop la remor d'altres guerrers enemichs de la seva fe, que foragitan als primers vinguts, fins que a son torn ne són també allunyats per les armes franques, sens deixar rastre de la seva estada. Aquí devia acabar Gerunda y comensar Gerona, quina historia encare que més abundant en notícies, és no obstant menys coneguda que lo del primer temps antich. La pauta d'aquesta segona part no la tenia esbossada; aparició successiva de suburbis, nous recintes murallats, edificis religiosos y civils, institucions, gremis, confraries, usos, costums, etz, tot, tot havia d'entrar-hi...però "quien mucho abarca poco aprieta" y tot s'ha quedat en projecte. Y com no havia de quedarhi si pera realisarho me faltava lo principal: preparació sufficient y medis pera adquirir los conexements necessaris?".

La cita és molt llarga perquè entenc que conté tot un programa, un guió, un esquema d'una futura història de Girona; i Botet malgrat que no va abordar en sentit estricte una Història de Girona va abordar en el seu moment una Geografia històrica de tota la província de Girona, que durant força temps esdevindria una referència indiscutible.⁵ He dit que tant el text com la fotografia eren poc divulgats i ho he afirmat per les raons següents. "Armonia" és una revista de difícil localització i tothom cita l'article de Joaquim Riera y Bertran per la reproducció que en va fer "Lo Geronés"; així ni fotografia ni "Projectes" no podien aparèixer com a referència. Per altra banda, i una mica sorprenentment, en el repàs que va fer ja fa força temps en una obra pionera Maria Dolors Fulcarà⁶ sobre les revistes modernistes a les

⁵ JOAQUIM BOTET I SISÓ: *La provincia de Gerona* dins de FRANCESC CARRERAS CANDI: *Geografia General de Catalunya* (Barcelona, 1912).

⁶ MARIA DOLORS FULCARÀ I TORROELLA: *Girona i el modernisme. Contribució a la historia dels ambients polític-cultural del començament de segle*. Girona, Col·lecció de monografies de l'Institut d'Estudis Gironins, 1976; les pàgines dedicades a *Armonia*, 68-72.

pàgines dedicades a *Armonia* s'hi citen pràcticament tots els autors i en canvi no he sabut trobar-hi Joaquim Botet i Sisó. Aquest biaix cap a la segona font ha estat la causa de manca de precisió en alguns treballs.

Tornem ara a l'inici de la biografia de Joaquim Botet i Sisó per acabar de precisar algunes qüestions. Botet va néixer a Girona el 2 de desembre de 1846⁷ i hi va morir el 27 de gener de 1917. La dada més controvertida i la més inapel·lable és la de la defunció de Botet; per alguna raó d'errades arrossegades, tant el *Diccionari Biogràfic Albertí* com la *Gran Enciclopèdia Catalana* en les seves entrades dedicades a Botet ens diuen erròniament que morí a Barcelona. Botet visqué gairebé sempre a Girona fins al període de 1903 i 1904 quan es va traslladar a Barcelona en incrementar la seva activitat política, i va dirigir ocasionalment *La Renaixensa*. Des d'aquest moment va viure a Barcelona i a Girona intermitentment. En una de les seves estades gironines hi morí. Ho confirma, així registrat, el llibre del cementiri de Girona i ho corrobora a bastament la premsa de l'època.⁸ Així, cenyint-nos a la premsa local, el 26 de gener de 1917 el *Diario de Gerona* en un breu explica que Botet està molt malalt i que se li han administrat els Sacraments; el 28 de gener de 1917 a l'apartat de "Crónica General" el mateix "Diario" dona compte del traspàs de Botet i en fa una breu semblança on destaca entre altres aspectes que en el moment del traspàs "*continuaba profesando con fervor los ideales catalanistas*"; en el diari del dia 3 es fa una peça sobre l'enterrament.⁹

⁷ Algunes fonts esmenten erròniament com a data de naixement l'any 1848. Nasqué a Girona a la plaça de les Cols 29, el 2 de desembre de 1846. AMGi. Padró d'habitants, sèrie 8,1.4, lligall 102.

⁸ AMGi, Llibres del cementiri (1905-1918). Reg 26746. 27-1-1917, 6 hores. Joaquín Botet i Sisó, 72 años, soltero, parroquia San Félix, Cuadro San Dalmacio, nº 40. Ho confirma *La Vanguardia*, domingo 28 de enero de 1917, p. 19 on a la "crónica telegráfica de provincias" a l'apartat "Gerona" es pot llegir "Ha fallecido en esta ciudad el venerable publicista don Joaquín Botet y Sisó. Era académico correspondiente de la Real Academia de la Historia y de la Academia de Buenas Letras. Fue diputado provincial y ha dejado escritas obras de gran mérito, algunas de ellas premiadas, como la titulada *Monedas Catalanas*. Su muerte ha sido muy sentida y representa una pérdida para las letras patrias". Per la seva banda *La Il·lustració Catalana*, Any XV, nº 714, Barcelona 11 de febrer de 1917 publica una fotografia a portada i anota En Joaquim Botet y Sisó a Girona'l 29 del passat Janer (encertant el lloc i equivocant la data).

⁹ *Diario de Gerona de avisos y noticias*, 26-1-1917, p. 5, 28-1-1917, p. 5 i 30-1-1917, p. 4 on després d'explicar que l'enterrament es va fer "anteayer tarde" (el 29 de gener) afegeix "En el séquito que acompañó el cadáver figuraban las más relevantes personalidades y un numerosísimo grupo de socios del 'Centre Catalanista' que rindieron postrer tributo al que fue presidente honorario de la Asociación, depositando sobre la tumba del difunto, en el cementerio, una corona con dedicatoria sobre una lazada de la bandera catalana".

Un perfil biogràfic

Qui era i com era en Joaquim Botet i Sisó?. Tenim en primer lloc el testimoni amarat d'amistat, que ja hem citat, de Joaquim Riera i Bertran.

Arran de la seva mort, Rafael Masó i Valentí li dedicà un extens article al "Diario de Gerona" el 31 de gener de 1917, del que volem subratllar-ne aquest paràgraf: "El seu vehementíssim amor a Catalunya el portà a fersen apòstol de ses llibertats i entusiasta investigador i definidor de sa personalitat. I heus aquí com per virtut de tals enamoraments i vocacions naix d'una part el polític, el cantor, el periodista i de l'altre l'historiador i l'arqueòleg, el reconstructor científic de sa patria i de sa ciutat" I segueix després de citar Riera i Bertran per subratllar-ne el caràcter de precursor: " Fou dels que posaren les primeres petjades, sobre l'espínos herm de la patria morta i per tant dels més mereixedors perquè són els que ens han desbrossat el camí. El seu nom com el de tants altres que ens van deixant ens evoca tot un període heroic del nacionalisme i per xó naltres no sabem parlarne sense un gran respecte i un gran amor".¹⁰

A la *Il·lustració catalana* que ja hem esmentat per la fotografia de portada s'hi va publicar un article de J. Morató i Grau titulat també "En Joaquim Botet i Sisó" on planteja una valoració de conjunt de la seva obra i la seva biografia, pondera el seu treball historiogràfic: "D'en Botet i Sisó pot esser dit que's sobreposà al diletantisme –per altra banda explicable- de la seva época, treballant segons mètodes científichs de vera eficacia. Per axò les seves obres feyen autoritat a tot arreu, fruhint a casa y a fora casa de justificat renom entre els assabentats", i conclou proposant que Girona li faci un reconeixement: "Girona ont nasqué, hont passà la major part de la seva vida y **hont acaba de morir**, hauria de dedicar-li un recort perpetual. Les pedres del Museu que tant per ell foren estimades, com tota la resta, constituhirien, en aquell claustre de Sant Pere de Galligans, un fons adequat per al bust, la làpida o'l pedró commemoratiu del pas d'en Botet y Sisó per aquesta vida".¹¹

Un any i mig més tard, el divendres 27 de setembre de 1918 l'Ajuntament de Girona va prendre l'acord de convocar cada cinc anys "un premio de

¹⁰ *Diario de Gerona de avisos y noticias*, Año XXIX, núm 28, miércoles 31 de enero de 1917. "En Joaquim Botet i Sisó", p. 1-3, signat R.M.V.

¹¹ *Il·lustració Catalana. Revista setmanal ilustrada*, any XV, nº 714. Barcelona, 11 febrer 1917: J. Morató i Grau, "En Joaquim Botet y Sisó", p. 22.

500 pesetas que se denominará de ‘Montsalvatje y Botet i Sisó’ para adjudicarlo cada cinco años, durante la celebración de las Fiestas y fiestas de San Narciso al autor del mejor trabajo histórico que sobre Gerona o su provincia se haya publicado”; en el mateix acord es va decidir “colocar en las casas que habitaron y en que fallecieron ambos patricios una lápida conmemorativa”.¹²

Un altre amic seu Joan Vinyas i Comas en va fer un acurat perfil su-bratllant les característiques físiques del personatge: “Magre, aguileny, barba negra de pèl rissat, cabells llargs i descuidats sortint dessota l’ala del barret molt enfonsat cap al clatell, (...). Tenia una certa rigidesa de moviments que semblava fer-lo moure a batzegades (...).Reia més amb el gest que amb la boca...”¹³

I, per altra banda, de Botet s’ha pogut dir que era un home d’ordre, un home de bé, intel·ligent, ponderat, generós, apassionat, creient, fervent, treballador, tenaç, enginyós, que és el que diu Miquel Crusafont que en les seves aportacions biogràfiques segueix de prop Josep Grahit i Grau¹⁴ i hi afegeix moltes dades provinents de la seva pròpia recerca: “Però ell era a més intel·ligent, ponderat i generós. Hauria pogut esdevenir un cacic ultrareligiós i ultraconservador. Fou en canvi una persona d’idees prou avançades si atenem el context del seu temps: republicanisme, catalanisme nacionalistes i altres opcions de la seva ideologia que anirem comentant”.¹⁵

Com hem vist, les biografies que la premsa catalana li dedicà es reparteixen entre l’any 1906, potser per remarcar el punt d’inflexió entre la política i la història, i l’any 1917 amb motiu del seu traspàs. En un cas i altre, però, els articles no escatimen arguments per situar Botet com un historiador solvent, pragmàtic i positivista i com un precursor del catalanisme polític.

¹² *Diario de Gerona de avisos y noticias*, 29-9-1918, p. 4-5, Apartat “Ayuntamiento” on es fa la crònica dels acords presos en la sessió de l’Ajuntament del dia 27 sota la presidència de l’alcalde Bassols i amb l’assistència dels regidors Ibáñez, Coll, Sagrera, Font, Juliá, Cerezo, Oviedo, Auguet, Ferrer i Plaja.

¹³ JOAN VINYAS I COMAS: *Memòries d’un gironí*, Girona, Impremta Masó, 1932, p. 23-24.

¹⁴ JOSEP GRAHIT I GRAU: *En Joaquim Botet i Sisó*. Girona, Ed. Gerundense, 1919.

¹⁵ MIQUEL CRUSAFONT SABATER: “Vida i obra de J. Botet i Sisó” dins *Obra Numismàtica Esparsa i Inèdita de Joaquim Botet i Sisó*, Edició i capítols introductoris de M. Crusafont Sabater, Barcelona, Societat Catalana d’Estudis Numismàtics, Institut d’Estudis Catalans, 1997, p. 18. Crusafont ha aportat dades biogràfiques complementàries d’interès a M. CRUSAFONT I SABATER “Noves dades sobre J. Botet i Sisó i el seu entorn” a *Acta Numismàtica*, 28, Societat Catalana d’Estudis Numismàtics, Institut d’Estudis Catalans, Barcelona, 1998, p. 7-28. Amb diverses fotografies de Botet a diferents edats que fins ara no es coneixien.

L'aportació historiogràfica de Joaquim Botet i Sisó

Quina obra històrica ens ha llegat?

La llista més completa fins ara de les publicacions de Joaquim Botet i Sisó l'ha establert Miquel Crusafont¹⁶ i consta de 302 entrades que podem ordenar en: a) treballs històrics; b) treballs arqueològics; c) treballs numismàtics; d) treballs històrico-geogràfics; e) obra literària en prosa i en vers i f) escrits periodístics, majoritàriament de signe polític si bé no de forma exclusiva. Crusafont acredita que 7 d'aquests 302 treballs han romàs inèdits, si bé ell mateix n'ha anat publicant alguns, com queda recollit a la bibliografia. La llista comprèn treballs des de 1871 fins a 1915.

Com és conegut, Botet va ser un dels impulsors i grans col·laboradors de la Asociación Literaria de Gerona que editava la *Revista de Gerona*, on Botet va publicar entre 1876 i 1893 una cinquantena de treballs, la majoria històrics en castellà i alguns de poètics i literaris en català, i programava cada any el *Certamen Literario* en els volums del qual Botet hi va publicar dos treballs l'any 1889. Més enllà d'aquest activisme literari i històric i de l'activisme polític que va prodigar a "Lo Geronès" i "La Renaxensa" podem fer un esment destacat de les obres següents:

Memoria acerca del mosaico romano descubierto en el presente año en la heredad llamada torre de Bell-lloch situada en el llano de esta ciudad. Gerona, Comisión de Monumentos Históricos y Artísticos de la provincia de Gerona, Imp. De Vicente Dorca, 1876.

La ja esmentada obra sobre Empúries que li va premiar la Real Academia de la Historia l'any 1875 i que va editar el 1879.

¹⁶ MIQUEL CRUSAFONT SABATER: "Vida i obra de J. Botet i Sisó" dins *Obra Numismàtica Esparsa i Inèdita de Joaquim Botet i Sisó*, Edició i capítols introductoris de M. Crusafont Sabater, Barcelona, Societat Catalana d'Estudis Numismàtics, Institut d'Estudis Catalans, 1997, p. 48-62. El treball que ha fet Miquel Crusafont és ingent i molt meritori. Quan vaig veure que a la relació bibliogràfica per a l'any 1906 esmenta l'article "Projectes" que hem citat a la nota 4 i que va sortir a "Armonia", amb un interrogant com potser publicat a "Lo Geronès", vaig trucar de seguida a Crusafont per dir-li que el text era d'"Armonia". Crusafont, com devia passar a tothom que havia anat a les hemeroteques, em va dir que no havia pogut mai consultar el n° 18 del 15 d'abril de 1906. La sort va fer que en una fra de llibres antics a Banyoles ja fa força anys vaig trobar una col·lecció relligada d'exemplars de la revista Armonia amb aquest número. El volum relligat procedia, i així ho explicitava un ex libris, de la biblioteca de Narcís Bartrina i Gassiot.

Condado de Gerona. Los Condes beneficiarios. Gerona, Imprenta y Librería de Paciano Torres, 1890.

Sarcófagos romano-cristianos esculptados que se conservan en Cataluña. Barcelona, Establecimiento tipográfico de Jaime Jepús, 1895.

Formació de la Nacionalitat Catalana, conferència donada en el 'Centre Catalanista de Gerona y sa comarca' lo die 15 de maig de 1896. Gerona, Imprempta i enquadernació de M. Llach, Ferreria Vella, 5, 1896.

Cartoral de Carles Many. Índex cronològich del Cartoral de la Cúria eclesiàstica de Gerona anomenat Carlo-Magno. Barcelona, Reial Acadèmia de Bones Lletres, Impremta de la Casa Provincial de Caritat, 1905.

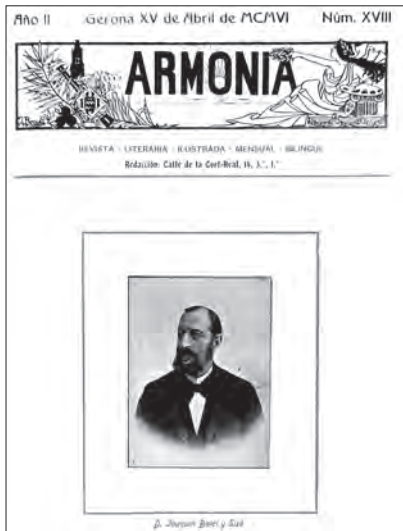
Data aproximada en qu'els grechs s'establiren a Empúries i estat de la cultura dels naturals del país al realitzar-se aquell establiment. Discurs a la Reial Acadèmia de Bones Lletres de Barcelona, Girona, Imp de Paciano Torres, 1908.

Les monedes catalanes: estudi i descripció de les monedes carolíngies, comtals, senyorials, reials i locals pròpies de Catalunya. Barcelona, 3 vols, Institut d'Estudis Catalans, 1908-1911 i reedició també de l'IEC, Barcelona, 3 vols, 1976.

Província de Gerona, vol. De la Geografia General de Catalunya, dirigida per Francesc Carreras Candi, Barcelona, Albert Martin, 1911.

Impulsor i activista dels estudis historiogràfics i del catalanisme, hem d'esmentar que la seva activitat en el terreny dels estudis històrics li valgué reconeixements i compromisos, amb la ja esmentada Asociación Literaria de Gerona (1872); amb l'impuls actiu de la Revista de Gerona i el Certamen Literario, com ja hem comentat; amb la Reial Acadèmia de la Història (1875) de la que fou membre corresponent; amb la Reial Acadèmia de Bones Lletres de Barcelona (1879) on també publicà estudis i discursos remarcables (1908); amb la Comisión Provincial de Monumentos de Girona (1878) de la que fou primer secretari i després president; amb el Museu d'Arqueologia de Sant Pere de Galligants (1896-1904); amb els Jocs Florals de Barcelona com a participant, jurat i mantenidor; amb l'Ateneu Barcelonès; amb la Junta provincial per a l'exposició universal de Barcelona (1888) de la que fou vocal; amb la junta d'instrucció de la província de Girona (1872) o com a Jutge municipal de Girona entre 1882 i 1883.

Josep Pla va subratllar els seus coneixements, la seva erudició i la seva intel·ligència interpretativa. Eduard Ripoll Perelló ha subratllat algun d'aquests valors argumentant que Botet va transcendir la cotilla del romanticisme i va avançar pel camí del pragmatisme positivista; destacant el seu camí de l'erudició epigràfica i numismàtica a l'aproximació arqueològica global posant l'accent en l'encert en la datació al segle VI ac de l'arribada dels

grecs a Empúries. Ripoll i Sanmartí destaquen l’obra de Botet com “...la d’un precursor de l’obra ben feta, com l’obra d’un activista cultural i polític enamorat del seu país al que vol treure de la ignorància i la baixesa tot donant-li les eines per a la seva alliberació”.¹⁷

El repàs de la llista completa de les seves publicacions ens assabenta de l’olfacte i la intuïció de Botet per explorar temes i desenvolupar-los, temes que havien d’esdevenir, en l’àmbit local i general, referències indiscutibles. I això val tant per Empúries com pel mosaic de can Pau Birol, com pels sarcòfags romans, com pel cartoral de Carlemany, com, per damunt de tot, per les monedes catalanes que li valgueren un premi de l’Institut d’Estudis Catalans.

Joaquim Botet i Sisó i els orígens del catalanisme polític

Diferents autors i entre ells de manera molt especial Joan Puigbert han posat de manifest el paper capdavanter de Joaquim Botet i Sisó en el desplegament del primer catalanisme polític a les comarques gironines en el darrer terç del segle XIX. El seu pensament polític i el seu activisme el convertiren,

¹⁷ EDUARD RIPOLL PERELLÓ I ENRIC SANMARTÍ GREGO: “Botet i Sisó arqueòleg”, Nota introductòria a la reedició facsímil de la *Noticia histórica y arqueológica de la antigua ciudad de Emporion* (1879), Barcelona, Patronat de les excavacions d’Empúries, 1979.

com veurem, en l'impulsor principal del Centre Catalanista de Gerona y sa comarca (1894). Abans però, i de forma simultània, s'havia arreglerat en els primers moments fundacionals del catalanisme polític a Catalunya, sense menystenir ni abandonar una via pragmàtica d'intervenció directa en la política electoral local.

En el marc de la Restauració i en el context de la crisi posterior al sexenni democràtic (1868-1874), Botet, que havia begut de les fonts del republicanisme, no va deixar passar l'oportunitat de concórrer a eleccions locals i d'assumir càrrecs de responsabilitat en les administracions locals i territorials. Així, malgrat ser ja "un conegut i reconegut catalanista i tenir afinitats republicanes, Botet es va deixar incloure com a independent en candidatures addictes"¹⁸ i, per aquest camí, va ser diputat provincial per Lloret de Mar el 1881 i per Santa Coloma de Farners de 1882 a 1888; en aquesta etapa, l'any 1887 fou també vicepresident de la Diputació. En l'àmbit municipal va ser també regidor per Girona de 1894 a 1897 en candidatures conservadores, malgrat formar part ja del nucli dirigent de la Unió Catalanista.

Com hem dit només de començar aquest apartat, la politització catalanista de Botet venia d'abans; com molts altres homes del catalanisme, la seva coincidència i coneixença a les aules de la Universitat de Barcelona, els portà primer a *La Jove Catalunya* (fundada el 1870) que, amb la llista de socis a la mà, reflecteix un ampli ventall de posicions ideològiques des del republicanisme federal als radicals, als catòlics, als carlins, als independents. La fundació el 1871 de "La Renaixensa", com a revista de periodicitat quinzenal i com a diari a partir de l'1 de gener de 1881, va aportar als primers joves catalanistes un vehicle de publicació cultural que no renegaria però d'una actitud orientada al reforçament i aprofundiment de la identitat de Catalunya. De les posicions de *La Jove Catalunya* la majoria evolucionaren cap a la *Unió Catalanista* (fundada el 1891) on, com explica Josep Termes, "convien, retirats ja els almirallians, dues estratègies, la purista i apolítica dels homes de la Renaixensa i la dels pragmàtics capitanejats per un jove advocat Enric Prat de la Riba, partidaris d'intervenir en política per obtenir l'autonomia".¹⁹

¹⁸ BORJA DE RIQUER I PERMANYER: "Introducció" a RAMON ALBERCH I JOSEP QUER: *Joaquim Botet i Sisó. Del catalanisme al nacionalisme*, Barcelona, Ed Columna, 1998, p. 18

¹⁹ JOSEP TERMES I ARDÈVOL: *(Nou) Resum d'Història del Catalanisme*. Barcelona, Ed Base, 2009, p. 65.

Jordi Llorens en el seu estudi sobre la Unió Catalanista formula un judici sever cap als homes de la Renaixença, que eren segons ell “un nombrós estol d'intel·lectuals, erudits, historiadors, poetes, escriptors, folkloristes... tots ells homes d'un gran amor al país però d'escassíssima visió política”. Llorens establiria, com a vara de mesurar aquest sentit polític, la generalització segons la qual els homes de “La Renaixença” mantindrien una actitud adversa a participar en els processos electorals. Però, com hem vist una mica més amunt, precisament Botet podria ser l'excepció que confirma la regla i desmenteix Llorens justament per la seva premonitòria anticipació en la participació en els processos electorals de caire local. Alberch i Quer esmenen en aquest sentit Jordi Llorens i posen en evidència, per a aquest cas, la seva contradicció²⁰.

A la Unió Catalanista, des de la seva fundació, Botet hi participarà acompanyat també del seu amic Joaquim Riera i Bertran, entre d'altres. Quan arran de la creació del Centre Nacional Català (1899) i la participació en els processos electorals amb èxit es desemboca a la fundació de la Lliga Regionalista, la Unió fa crisi després de les tensions entre possibilistes i intransigents i es veu empenya a convocar l'assemblea de Terrassa, que havia de revisar la política de no participació en les eleccions. Potser per això trobem Joaquim Botet i Sisó participant en la taula presidencial de l'esmentada assemblea. Botet es veurà empès a assumir la direcció de “La Renaixença” entre 1903 i 1904, en una etapa que hi arribaria a escriure 41 col·laboracions periodístiques, moltes d'orientació política.

Paral·lelament als compromisos de caire local, una mica paradoxals, Joaquim Botet i Sisó, que mantenia un peu a la política catalanista de Barcelona com acabem de veure, havia començat a remoure l'ambient de la política local i va promoure la fundació a casa seva l'11 de febrer de 1894 del Centre Catalanista de Girona y sa comarca. El mateix any va fundar, com a òrgan del Centre Catalanista, *Lo Geronès*, del qual Botet en seria el director. Les reunions preparatòries s'havien fet al domicili gironí de Botet i, al Fons Botet de l'Arxiu Municipal de Girona s'hi conserva un esborrany manuscrit dels estatuts del Centre redactat de la mà de Joaquim Botet i Sisó.

Joan Puigbert, que ha estudiat els anys de la Restauració a Girona, explica que “Els nois del Centre eren majoritàriament joves catòlics de classe

²⁰ ALBERCH I QUER, *op. cit.*, p. 79.

mitjana” i afegeix “molts dels nois eren de professions liberals: advocats, metges i alguns mestres. En definitiva burgesia professional”²¹.

En el marc del Centre Catalanista hem de situar la Conferència que hi va donar el 15 d'abril de 1896, i que ja hem esmentat en el repàs de la seva obra historiogràfica, amb el títol *La formació de la nacionalitat catalana*. D'aquesta conferència se'n desprèn, com ha subratllat Borja de Riquer, que “Catalunya és la nació i Espanya és l'Estat”²².

Joan Vinyas i Comas pondera d'aquesta manera la importància de la conferència de Botet: “A partir de 1896 el Centre canvià de local passant al pis del carrer de la Cort, voltes d'en Rosés, on hi ha actualment el cafè de l'Havana. Allí s'organitzaren algunes vetllades molt lluïdes i va donar en Joaquim Botet una conferència (15 d'abril de 1896) sobre “Formació de la Nacionalitat Catalana” anticipant-se prop d'un any, si no menteixen les dates que tinc a la vista, a la d'en Prat de la Riba (10 de febrer de 1897) “El fet de la Nacionalitat Catalana” a l'Ateneu de Barcelona considerada generalment com l'inici del nacionalisme”.²³

Trobem, en aquest període d'efervescència inconcreta del catalanisme, Joaquim Botet i Sisó l'any 1888 signant en representació de Lloret de Mar el Missatge a la Reina Regent, i uns anys més tard el trobarem el 1897 signant el Missatge al rei dels Hel·lens en nom del Centre Catalanista i de *Lo Geronès*.

Un fet important a l'hora de definir el contingent social del catalanisme gironí és que, del tronc del Centre Catalanista, el 13 de febrer de 1898 en va sortir la “Joventut Catalanista”. L'edat mitjana d'uns i altres era baixa.

L'anàlisi que fa Joan-Lluís Marfany de les llistes de delegats de la Unió Catalanista a les assemblees de Girona (1897), Terrassa (1901) i Barcelona (1904) subratlla la joventut dels socis a tot Catalunya, amb forta presència d'estudiants que deixen de ser-ho quan acaben les seves carreres. A Girona, per exemple: “...Botet i Sisó és relativament venerable, però són joves catalanistes (i esmenta una llista de noms)...” i hi afegeix que els “catalanistes de Girona són segons Botet i Sisó partidaris de l'autonomia més completa”. D'aquesta anàlisi en desprèn un “desplaçament del centre del moviment cap als sectors professional i de treballadors de coll dur” i afegeix: “la baixa mit-

²¹ JOAN PUIGBERT BUSQUETS: “El primer catalanisme polític a Girona. El Centre Catalanista (1894-1899)” a *El catalanisme conservador*, Girona, Quaderns del Cercle d'Estudis Històrics i Socials, n° 12, 1996, p.55-92; la cita de la p. 74.

²² BORJA DE RIQUER: Introducció citada, p. 13.

²³ JOAN VINYAS I COMAS: *Memòries d'un gironí...* p. 100.

jana d'edat garanteix també que aquesta situació es mantindrà durant algun temps com a mínim. Però també vol dir que abunden en el catalanisme les ambicions de mobilitat social ascendent. Tot plegat quedarà reflectit (...) en la cultura del moviment".²⁴

El mateix Riquer destaca que, quan el 1901 es forma a Girona una candidatura de la Lliga Catalanista de Girona, Botet situa el catalanisme per damunt del regionalisme i que era partidari d'una autonomia tàctica allunyada del barcelonisme i és per aquest motiu que Botet impedeix que en el nom de la candidatura s'introdueixi el concepte "regionalista".

S'ha arribat al final del radicalisme, la Lliga regionalista ha passat a davant i la Unió Catalanista queda com una organització residual. Marfany insisteix que l'especificitat gironina es manté amb certa independència de Barcelona però amb una mateixa voluntat de participar en els processos electorals.

Josep Clara tanca el seu article biogràfic amb l'afirmació: "La última anotació política que li hem trobat, és la seva adhesió a la Solidaritat Catalana (1906)".²⁵ És la confirmació del testimoni de Joan Vinyas Comas: "Representant el Centre Catalanista sortírem uns quants de Girona el matí d'aquell memorable dia 20 de maig de 1906, amb la nostra bandera que portava ja el record de les primeres campanyes comarcals no mancades d'incidents i perills. D'arribada vàrem portar-lo a casa en Joaquim Botet –que continuaba essent el nostre president- al carrer de Banyes Nous".²⁶

Des de 1906, com hem dit, Joaquim Botet i Sisó abandona les seves vel·leïtats polítiques i es concentra en els seus estudis històrics, geogràfics i numismàtics, que li valdrien els més grans reconeixements. És possible que justament aquesta sigui la causa que hagi mantingut en un segon pla el paper central de Botet com a capdavanter del catalanisme a Girona i també en molts aspectes a Catalunya.

A tall de conclusió

Vull remarcar per concloure els punts de vista sobre Joaquim Botet i Sisó expressats de maneres ben diverses, però complementàries, per Borja de Riquer i Joan Puigbert.

²⁴ JOAN LLUÍS MARFANY: *La cultura del catalanisme, El nacionalisme català en els seus inicis*, Barcelona, Ed. Empúries, 1995, 47-86, amb cites de les p. 85 i 86.

²⁵ CLARA RESPLANDIS, JOSEP: "Joaquim Botet i Sisó" a OLLÉ I ROMEU, JOSEP M^{rs}: *Homes del catalanisme. Bases de Manresa. Diccionari biogràfic*. Barcelona, Rafael Dalmau editor, 1995, p. 67-68.

²⁶ JOAN VINYAS I COMAS: *Memòries d'un gironí...* p. 147.

Riquer es sorprèn de la dualitat de Botet. Radical i lúcid i alhora pragmàtic. En un context de col·lapse de la Renaixença, de la Unió Catalanista en via morta i de desencís de la via que empenia el catalanisme, Botet va optar per abandonar l'activisme de primera línia. Després de la revifalla eufòrica efímera de la Solidaritat Catalana que acabem d'esmentar, Botet es refugià definitivament en els llibres i en les monedes. Amb tot, a tall de balanç, Borja de Riquer apunta dues coses:

a) “Llegint els seus articles sorprèn que Botet sigui dels catalanistes més lúcids i honestos davant la ‘qüestió cubana’ atribuint un caràcter colonial al conflicte i mostrant les seves simpaties pels insurgents i constatant la culminació d'un sacrifici inútil”.

b) “destacà la seva preocupació per la manca de sensibilitat existent davant la misèria en què vivia la classe treballadora i la seva honestetat en reconèixer que els catalanistes no tenien cap proposta de solució de la qüestió social”.

Riquer no es pot estar de considerar que Botet allunyant-se dels postulats del catalanisme barceloní “intentés mantenir un utòpic punt d'equilibri entre els interessos de classe i els ‘de país’”.²⁷

Per la seva banda Joan Puigbert fa un destil·lat sintètic dels fonaments ideològics de Botet i Sisó, en coincidència amb alguna de les observacions que acabem d'esmentar de Riquer: contra la guerra de Cuba; l'estat no és la nació sinó exclusivament l'entitat que la representa; davant de la decepció espanyola, afirmació nacional catalana; contra el caciquisme; contra la corrupció; Espanya com estat compost; visió providencialista i essencialista de la nació catalana; discurs polític i social conservador; interès per atraure els treballadors a la causa del catalanisme; i, com element essencial, la definició d'un patrimoni comú: llengua, dret, economia, antimilitarisme, patrimoni històrico-artístic.

A partir de les aportacions biogràfiques bàsiques de Ramon Alberch i Josep Quer d'una banda i de Miquel Crusafont de l'altra, amb les aproximacions al Botet polític catalanista de Borja de Riquer, Josep Termes, Joan Lluís Marfany, Joan Puigbert, Lluís Mª de Puig i Josep Clara, i amb algunes precisions cronològiques i documentals pròpies, hem presentat un panorama de conjunt que introdueix la figura de Joaquim Botet i Sisó i que futures aproximacions monogràfiques i sectorials acabaran de precisar i dibuixar.

²⁷ BORJA DE RIQUER: Introducció a Alberch-Quer, *op. cit.* Totes les citacions de les p. 13-14.

Podem concloure doncs que Joaquim Botet i Sisó, incòmode amb el sistema polític de la Restauració (malgrat haver-hi participat) i activament compromès amb el renaixement cultural, històric i lingüístic de Catalunya a través dels seus estudis, va explorar doctrinalment, associativament i políticament la reivindicació nacional de Catalunya. Precursor evident, es va trobar descol·locat en la cruïlla del possibilisme quan la Lliga Regionalista va aglutinar les expectatives de poder dels seus dirigents i de la classe social que representava. Decebut, va trobar refugi en la cultura.

BIBLIOGRAFIA SOBRE JOAQUIM BOTET I SISÓ, PRESENTADA PER ORDRE
CRONOLÒGIC DE LA DATA DE PUBLICACIÓ

- RIERA I BERTRAN, Joaquim: "En Joaquim Botet y Sisó", a *Armonia*, Any II, número XVIII, Gerona XV de abril de MCMVI. Reproduït també a *Lo Geronès*, Dissabte, 28 d'abril de 1906, nº 574, p. 1 i 2.
- MASÓ I VALENTÍ, Rafael: "En Joaquim Botet i Sisó" a *Diario de Gerona de avisos y noticias*, Miércoles, 31 de enero de 1917, any XXIX, nº 28, p. 1-3.
- MORATÓ I GRAU, J.: "En Joaquim Botet i Sisó", a *La Il·lustració Catalana*, 714, 11 de febrer de 1917.
- GRAHIT I GRAU, Josep: *En Joaquim Botet i Sisó*. Girona, Ed. Gerundense, 1919.
- VINYAS I COMES, Joan: *Memòries d'un gironí*. Girona, Impremta Masó, 1932, Reedició facsímil, Girona, Col·legi de periodistes, 2002.
- PLA I CARGOL, Joaquim: *Comisión Provincial de Monumentos de Gerona. Un siglo de actuación. Memoria*. Girona, Imp. Masó, 1949-1950.
- DE PUIG I OLIVER, Lluís Maria: "El catalanisme polític a Girona. Introducció a la seva historia" a *Treballs d'Història*, Girona, Ed. Gothia, 1976, p. 149-182.
- CORNELLÀ I ROCA, Pere: "Girona, 1874-1932, Aproximació a la vida política durant la Restauració" a *Revista de Girona*, nºs 75-76-77, fasc. 1er, 1976, p. 13-24.
- NADAL I FARRERAS, Joaquim: "Joaquim Botet i Sisó, 1846-1917", a *Revista de Girona*, nºs 75-76-77, fasc. 3er, 1976, p. 197-201.
- NEGRE I PASTELL, Pelayo: "Los historiadores de la primitiva revista de Gerona" a *Revista de Girona*, nºs 75-76-77, fasc. 3er, 1976, p. 207-214.
- VILA, Pep: "Cinc cartes de Guimerà a Joaquim Botet i Sisó", a *Revista de Girona*, nº 84, 1978, p. 70-71.
- NADAL I FARRERAS, Joaquim: "Joaquim Botet i Sisó (Girona, 2-XII-1846/ 27-I- 1917), Nota introductòria a BOTET I SISÓ, Joaquim: *Noticia histórica y arqueológica de la antigua ciudad de Emporion*, Barcelona, Consorci d'Empúries, 1979.
- RIPOLL PERELLÓ, Eduard i SANMARTÍ GREGO, Enric: "Joaquim Botet i Sisó, arqueòleg", Nota introductòria a BOTET I SISÓ, Joaquim: *Noticia histórica y arqueológica de la antigua ciudad de Emporion*, Barcelona, Consorci d'Empúries, 1979.

- BOTET I SISÓ, JOAQUIM: Les medalles de Girona (segles XVII-XIX), transcripció, notes i comentaris de Miquel Crusafont Sabater, a *Acta Numismatica*, IX, Societat Catalana d'Estudis Numismàtics-IEC, 1979, p. 255-268.
- BOTET I SISÓ, JOAQUIM: Les pel·lofes de Girona: La Seu i Sant Feliu, Transcripció, notes i complements al Catàleg de Miquel Crusafont Sabater, a *Acta Numismatica*, 12, Societat Catalana d'Estudis Numismàtics-IEC, 1982, p. 215-228.
- LLORENS I VILA, Jordi: *La Unió Catalanista i els orígens del catalanisme polític*. Barcelona, Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 1992.
- BALCELLS, Albert: *Història del nacionalisme català. Dels orígens als nostres temps*. Barcelona, Generalitat de Catalunya, 1992.
- CLARA RESPANDIS, Josep: "Joaquim Botet i Sisó" a OLLÉ I ROMEU, Josep M^a: *Homes del catalanisme. Bases de Manresa. Diccionari biogràfic*. Barcelona, Rafael Dalmau editor, 1995, p. 67-68.
- PUIGBERT I BUSQUETS, Joan: "El primer catalanisme polític a Girona. El Centre Catalanista, 1894-1899" a *El catalanisme conservador*. Girona, Quaderns del Cercle d'estudis històrics i socials, 1996, p. 55-92.
- CRUSAFONT SABATER, Miquel: *Obra numismàtica esparsa i inèdita de Joaquim Botet i Sisó*. Edició i capítols introductoris de... Barcelona, Societat Catalana d'estudis numismàtics-IEC, 1997.
- CRUSAFONT SABATER, Miquel: "Noves dades sobre J. Botet i Sisó i el seu entorn", a *Acta Numismàtica*, 28, Barcelona, Societat Catalana d'Estudis Numismàtics-IEC, 1998. P. 7-28.
- ALBERCH, Ramon i QUER, Josep: *Joaquim Botet i Sisó. Del catalanisme al nacionalisme*. Barcelona, Ed. Columna, 1998.
- CRUSAFONT SABATER, Miquel: "Notícia sobre el manuscrit de J. Botet i Sisó titulat Ploms i pel·lofes catalanes de l'àlbum d'empremtes de J. Busquets i Duran", a *Acta Numismàtica*, 29, Barcelona, Societat Catalana d'Estudis Numismàtics-IEC, 1999, p. 143-213.
- PUIGBERT I BUSQUETS, Joan: *Política Municipal a la Girona de la Restauració (1874-1900)*. Girona, Ajuntament, 2000.
- TERMES, Josep i COLOMINES, Agustí: *Patriotes i resistents. Història del primer catalanisme*. Barcelona, Ed. Base, 2003.
- TERMES, Josep: *(Nou) Resum d'història del catalanisme*. Barcelona, Ed. Base, 2009.
- CRUSAFONT SABATER, Miquel: "Notícia d'unes notes numismàtiques sobre Sardenya de Joaquim Botet i Sisó", *Acta Numismàtica*, 47, Barcelona, Societat Catalana d'Estudis Numismàtics-IEC, 2017, p. 47-60.

